

OPORTUNITATEA EUROATLANTICĂ DE ASIGURARE A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Doctor în științe politice **Veaceslav UNGUREANU**
Institutul de Cercetări Juridice și Politice

THE EURO-ATLANTIC OPPORTUNITY FOR ENSURING NATIONAL SECURITY

Summary. Although it is a small state, the Republic of Moldova is a source of regional insecurity, instability and uncertainty, which, in the current geopolitical context, draws an increased attention of the West. In the context of the redefinition of the regional geopolitical architecture in South-Eastern Europe, the Euro-Atlantic community countries perceive it as an element of a geostrategic game, a situation that has an imminent impact on the national security. Under these circumstances, the Republic of Moldova needs to capitalize its Euro-Atlantic opportunities to ensure the national security, depending on the geopolitical situation, the security environment in the South-Eastern Europe, and the national interest. The substantial role in strengthening the national security provided by the process of re-designing the regional geopolitical architecture will be played by the place the Republic of Moldova will be taking in the geostrategic arrangements of the European security system, which would ultimately contribute to the modification of the status of the Republic of Moldova from a consumer to a provider of a regional security.

Keywords: geopolitical architecture, national security, security complex, regional subsystem, hybrid warfare, permanent neutrality, geopolitical/ geostrategic interests, re-dimensioning process, re-edification process, international relations, the Euro-Atlantic structures.

Rezumat. Deși este un stat mic, Republica Moldova constituie o sursă de insecuritate, instabilitate și incertitudine regională, ceea ce, în actuala conjunctură geopolitică, atrage asupra sa o atenție sporită a Occidentului. În contextul re-edificării arhitecturii geopolitice regionale din Europa de Sud-Est, țările comunității euro-atlantice o percep ca pe un element al unui joc geostrategic, situație care generează un impact iminent asupra securității naționale. În aceste condiții, Republica Moldova trebuie să-și valorifice oportunitățile euroatlantice de asigurare a securității naționale în funcție de conjunctura geopolitică, de mediul de securitate din Europa de Sud-Est și de interesul național. Rolul substanțial în fortificarea securității naționale, oferit de procesul de reedificare a arhitecturii geopolitice regionale, îl va juca locul pe care îl va ocupa Republica Moldova în aranjamentele geostrategice ale sistemului de securitate europeană, fapt ce ar contribui, în final, la modificarea statutului Republicii Moldova din cel de consumator în cel de furnizor de securitate regională.

Cuvinte-cheie: arhitectura geopolitică, securitatea națională, complex de securitate, subsistem regional, război hibrid, neutralitatea permanentă, interese geopolitice/ geostrategice, proces de redimensionare, proces de reedificare, relații internaționale, structuri euroatlantice.

Prăbușirea sistemului internațional bipolar a determinat o nouă configurație a raporturilor de forțe ale marilor puteri în Europa de Sud-Est, suprimând vechea hartă geopolitică a securității regionale și edificând o nouă arhitectură a evoluției relațiilor internaționale. Importanța geopolitică a Europei de Sud-Est a fost întotdeauna actuală. Această regiune reprezintă și astăzi confluența intereselor geopolitice ale marilor puteri, miza fiind dominația Europei de Est și a spațiului geostrategic ponto-caspic pentru exercitarea influenței geopolitice în zonele adiacente, cum ar fi: regiunea de Vest a spațiului postsovietic, Caucazul și Orientul Mijlociu.

Relevanța geopolitică a regiunii Europa de Sud-Est este caracterizată de următorii factori: se găsește la confluența a șapte regiuni de mare importanță geopolitică – Europa Centrală, Europa de Est, Europa

de Sud, Asia Mică, Orientul Apropiat, spațiul pontic și spațiul mediteranean; este poziționată aproape de zona conflictuală a Orientului Apropiat; formează un segment al frontierelor de sud-est ale Uniunii Europene și de sud-est ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord; țările din estul acestei regiuni sunt limitrofe spațiului pontic, în cadrul căruia mai multe dintre ele se confruntă cu războaie hibride declanșate pe teritoriile sale de Federația Rusă. Aceste conflicte se află fie într-o stare „înghețată”, fie într-o stare „fierbinte”, soldate cu apariția regiunilor secesioniste sau chiar cu pierderi de teritoriu prin anexare; deține controlul asupra strâmtorilor Bosfor și Dardanele, care reprezintă unica poartă de ieșire la Oceanul Planetar pentru statele limitrofe ale spațiului pontic; este conectată la axa energetică Asia Centrală – Marea Caspică – Caucazul de Sud – Marea Neagră și este străbătută de di-

verse rute energetice ce asigură cu hidrocarburi statele europene sau prin care se preconizează construcția altor proiecte energetice pentru transportul petrolului caspic și al celui din zona Asiei Centrale, sau a gazelor din Orientul Mijlociu spre consumatori din Occident; include un important număr de porturi militare și civile; este mediu propice pentru cooperarea economică, militară și culturală și deține un potențial demografic și economic foarte important pentru Europa.

Noile transformări ale arhitecturii geopolitice regionale din Europa de Sud-Est exprimate, pe de o parte, prin evenimentele din Ucraina, care au impulsat replierea intereselor geostrategice ale Organizației Tratatului Atlanticului de Nord și Federației Ruse, iar pe de altă parte, jocurile de putere marcate de eforturile statelor mici de a ieși din sferile de influență ale unor state și de a intra în altele, unde pot să-și promoveze pe deplin propriile interese, precum și să-și asigure securitatea națională, au determinat reconfigurarea securității regionale. Abordarea fenomenului securității regionale, care constituie structuri subsistemice de relații de securitate instituite de un grup de state situate geografic în apropiere unele față de altele, duce la o mai bună percepție a securității naționale a acestora. Subsistemele securității regionale provin din mecanismul prin care riscurile și amenințările, în special cele politice și militare, sunt cel mai puternic resimțite atunci când se manifestă pe o rază mai restrânsă. Conferirea unei identități ferme subsistemelor regionale determină edificarea a două niveluri intermediare de analiză între sistem și stat, acestea fiind: subsistemele și modelul relațiilor dintre ele. Ideea de subsistem tradițional, cu un potențial pentru scopul analizei securității, este noțiunea echilibrului de putere regională, care, în opinia lui B. Buzan, nu s-a dovedit niciodată foarte utilă, deoarece a fost restrânsă la o singură dimensiune – puterea, cu ajutorul căreia marile puteri au zdruncinat arhitectura regională. Deși echilibrele regionale ale puterii funcționează, fiind o trăsătură substanțială a mediului de securitate, ele pot fi distorsionate de acțiunile globale ale marilor puteri, dat fiind faptul că nivelul de susceptibilitate în raport cu influențele externe este unul sporit.

Conceptul privind subsistemele regionale, abordat din perspectiva integrării prin prisma idealistă și funcționalistă, au constituit preocupările lui B. Russett, L. Cantori și S. Spiegel despre fundamentarea integrării regionale, întreprinzând și o încercare ambițioasă de a constitui un cadru comparativ la nivel regional pentru studiul relațiilor internaționale. În viziunea lor, este necesară excluderea nivelurilor de analiză a statului și sistemului în favoarea abordării conceptului

de apropiere geografică în stabilirea regiunilor și rolul subsistemelor regionale în relațiile internaționale [1, p. 234-245; 2, p. 320-328]. K. Kaiser acreditează poziția că subsistemele regionale sunt definite, în general, drept structuri de relații ce se desfășoară într-o oarecare proximitate geografică și sunt caracterizate de un anumit grad de intensitate, precum și de constituirea existenței acestora de către actorii implicați [3, p.86]. M. Brecher susține că, pentru a fi considerat subsistem regional, nu sunt suficiente doar structuri de relații, dar este necesară și recunoașterea acestuia atât de către actorii implicați, cât și de către ceilalți actori internaționali [4, p. 220]. Totodată, W. Agor și A. Suarez completează ideea lui M. Brecher, identificând numărul minim de actori pentru a forma o regiune, accentuând existența a trei subiecți internaționali, admitând și situații în care unele supraputeri, împreună cu un alt stat vecin mai mic, formează un subsistem regional distinct [5, p. 163]. E. Adler și M. Barnett consideră că actorii subsistemului regional pot fi nu doar statele naționale care păstrează monopolul în acest domeniu, dar și diverse structuri, de la organizații și alianțe regionale până la comunități regionale de securitate și mișcări sociale sau revoluționare regionale [6, p. 53-62]. Conceptul de subsistem regional, în opinia lui E. Haas și J. Nye, se mai poate referi la procese de integrare regională și la fluxuri (economice și/sau societale), recurente și non-instituționalizate [7, p. 105]. Conform lui K. Kaiser, încercările de a sistematiza varietatea de actori și de interacțiune dintre ei în contextul evoluțiilor proceselor regionale s-a soldat cu identificarea unei structuri ce include următoarele elemente: subsisteme regionale, subsisteme regionale transnaționale, subsisteme regionale interguvernamentale, subsisteme regionale complexe integrate [3, p. 90-93]. H. Morgenthau, R. Axelrod, R. Keohane, R. Jervis și T. Risse menționează importanța impactului pe care îl pot avea subsistemele regionale, lăsând pe planul secund clasificarea lor, acceptând faptul că relațiile regionale interguvernamentale pot genera noi relații regionale interguvernamentale, ceea ce înseamnă că alianțele regionale pot crea fie contra-alianțe, fie imitatori de alianțe [7, p. 105]. R. Falk, A. Bailes și A. Cottley consideră că subsistemele regionale sunt mai degrabă complexe integrate decât strict interguvernamentale sau transnaționale și că dimensiunile de securitate sunt din ce în ce mai strâns legate unele de altele, mai ales la nivel regional [7, p.106]. În opinia lui M. Haas, ideea de subsistem regional, considerată subgrup din sistemul internațional, reprezintă o viziune generală despre felul în care ar putea fi definită regiunea, încercând cu M. Brecher să formuleze concepte privind subsistemele subordonate, bazate pe noțiuni

deosebit de largi despre ceea ce constituie o regiune [8, p. 100; 4, p. 225]. L. A. Ghica susține că, în cazul subsistemelor regionale, atenția era îndreptată, în special, asupra posibilelor relații dintre nivelul național și cel regional, în cazul sistemelor subordonate principalul obiect de studiu a fost dinamica relațiilor dintre sistemul internațional (sistem dominant) și subunitățile sale (sistem subordonat). Conform modelului teoretic, orice sistem subordonat reproduce, în mod necesar, conflictul ideologic și problemele generate de bipolaritatea sistemului dominant, astfel că este suficientă înțelegerea dinamicii relațiilor geostrategice dintre supraputerile sistemului dominant pentru a descrie și prezice modul de comportament internațional în orice zonă de pe mapamond [7, p. 106]. M. Brecher, la rândul său, specifică existența mai multor grade de apropiere și relevanță pentru politica externă și de securitate a statelor din sistemul subordonat cu supraputerile din sistemul dominant, care sunt reliefate sub formă de cercuri concentrice, iar alteori în termeni dihotomici [9, p. 118-120, 138]. În viziunea sa, pentru majoritatea statelor, subiectele de securitate și politică externă derivă din contextul regional și transferarea în plan regional a logicii sistemului dominant poate duce la distorsionări în cercetarea relațiilor internaționale [4, p. 213]. B. Buzan este de părere că, în pofida încercării de a investiga regiunea pe întreaga agendă a relațiilor internaționale în termenii subsistemului regional și sistemului subordonat, edificarea unui cadru comparativ detaliat s-a dovedit a fi prea complexă și dificilă pentru a rezolva o problemă regională, precum și a defini o noțiune a regiunii acceptată pe larg [10, p. 195]. W. Thompson de asemenea constată lipsa de progres pe calea dezvoltării oricărui suport teoretic epistemologic [11, p.115]. Potrivit experților M. Ayoob, B. Buzan, G. Rizvi și O. Waeber, care au eludat în procesul cercetării multe dintre dificultățile cu care s-au confruntat predecesorii, focalizându-se asupra regiunilor în termenii relațiilor de securitate, realizând o abordare mai îngustă și mai flexibilă cu o geneză mai fermă în realitățile relațiilor regionale decât cea a integraționiștilor, considerând domeniul de securitate ca fiind unul mai larg decât domeniul puterii și având utila trăsătură de a încorpora o bună parte dintre percepțiile derivate din analiza puterii [10, p. 195]. B. Buzan reliefează în definirea securității regionale elementul principal care trebuie să fie adăugat relațiilor de putere, insistând asupra modelului de amicitie și inimizie ce rezultă dintr-o varietate de probleme care nu puteau fi prevăzute printr-o simplă luare în considerare a distribuției puterii. În opinia sa, suplînind cercetările securității regionale cu dimensiunea amicitie/inimizie, acestea obțin o viziune mai expli-

cită a modelului relațional și a caracterului insecurității, altul decât cel oferit de abstracția brută a punctului de vedere al echilibrului de putere. Pe această bază, subsistemele de securitate regională pot fi văzute în termenii unor modele de amicitie/inimizie substanțial restrânse în anumite zone geografice, B. Buzan catalogându-le drept complexe de securitate pe care le definește ca pe un grup de state ale căror primordiale preocupări de securitate le asociază suficient de îndeaproape, încât securitățile lor naționale să nu poată fi luate în considerare în mod realist separat una de alta. Complexele de securitate indică atât caracterul trăsăturilor care definește grupul de state ce determină securitatea regională, cât și noțiunea de interdependență intensă a rivalității și a intereselor împărțite, distingând un grup anumit de state de vecinii săi [10, p. 196-197].

În opinia noastră, conceptul complexelor de securitate este o metodă general-științifică care permite realizarea unei analize și sinteze, deducții și inducții ale comportamentului atât al actorilor interni din cadrul complexelor regionale ale sistemului subordonat, cât și al actorilor externi din cadrul sistemului internațional dominant, utilizând conceptul behaviorist, precum și servește pentru a reliefa gradul de securitate regională în cadrul cercetărilor privind securitatea internațională, asigurând un suport teoretico-practic în identificarea subiecților regionali distincți, dar și intereselor geopolitice ale marilor puteri în diferite regiuni în cadrul studiilor de securitologie. Considerăm că un complex de securitate poate fi constituit atunci când reedificarea arhitecturii geopolitice regionale este determinată de contextul internațional care este orientat în interiorul regiunii, fiind caracterizat ca unul puternic, exercitând o influență asupra relațiilor de securitate dintre un grup de state vecine aflate într-o zonă geopolitică, iar contextul regional – ca interacțiune de securitate dintre statele vecine din cadrul complexului de securitate care este orientat spre exteriorul regiunii în plan internațional poate fi estimat ca unul slab. Interdependențele și interacțiunile regionale din cadrul complexelor de securitate sunt mai puternic focalizate în rândul membrilor grupului de state decât între statele din afara lui.

Procesul de reedificare a arhitecturii geopolitice regionale din Europa de Sud-Est a fost impulsionat de promovarea consecventă de către Federația Rusă în ultimele două decenii prin intermediul realizării politicii sale externe a ideii neacceptării modelului de ordine mondială existentă pe care o numește unipolară, fiindcă se dovedește a fi „instabilă și amenințată de conflicte”, exprimând preferința pentru multipolaritate, astfel aspirând la redobândirea statutului geo-

politic de mare putere și de actor major în stabilirea și realizarea agendei politicii mondiale. Federația Rusă, manifestând o diplomatie abilă, a reformat și modernizat puterea militară, a revizuit strategia de securitate și doctrina militară, a dezvoltat și a aplicat în practică noi tehnici și tehnologii de luptă, dezlănțuind războiul hibrid împotriva statelor vecine. S-a demarat astfel procesul de gravitare spre polul opus celui occidental, pentru a păstra zona-tampon constituită din state neutre și loiale față de Federația Rusă și contracara extinderea spre Est a Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene. Prin urmare, aceste acțiuni au contribuit la schimbarea paradigmei sistemului de securitate europeană, fapt ce caracterizează politica de asigurare a securității naționale a Federației Ruse și importanța protejării sferelor de influență prin realizarea intereselor geopolitice la nivel regional. Potrivit lui C.-C. Ioniță, în urma evoluției conflictelor militare de la începutul sec. al XXI-lea, care au tendința de a-și schimba frecvența fizionomia în ceea ce privește gradul de sofisticare și caracterul, numeroși experți militari acordă atenție sporită complexității și diluării tipurilor de război, precum și combinării frecvenței crescute cu letalitatea acțiunilor.

Cunoscut la nivel teoretic drept război hibrid, acest nou tip de conflict cuprinde o combinație unică de amenințări hibride ce permit exploatarea multitudinii de provocări rezultate prin utilizarea tuturor acțiunilor strategice și tactice, de cele mai multe ori simultan [12, p. 64]. Nu suntem de acord cu ipoteza susținută de un grup de experți militari și polemologi că războiul hibrid este un război asimetric, cu utilizarea minimă a potențialului militar, în scopul realizării obiectivelor și intereselor geopolitice, precum și cu afirmația lui F. van Kappen că războiul hibrid include un spectru larg de acțiuni în care componenta militară are un rol nesemnificativ, atribuindu-se importanță majoră altor mijloace nonletale precum sunt cele politice, economice, informaționale și psihologice, ce i-ar permite să obțină rezultatele scontate, cauzând prejudicii mecanismului funcționării statului adversarului, astfel demoralizând societatea [13, p.27]. Considerăm abordarea nonletală a războiului hibrid ca fiind una eronată, ce creează o stare de falsă siguranță a statului, situație în care este respinsă orice implicare militară din partea oricărui stat, precum și neacordarea atenției sporite cercetării în profunzime a premiselor și a contextului geopolitic favorabil declanșării fazei militare a războiului hibrid, aceasta fiind unica care contribuie eminent la realizarea intereselor geopolitice. Ținem să precizăm că cea mai importantă și una dintre primele faze ale războiului hibrid este cea militară, după informațional-propagandistică și politico-diplo-

matică, având un impact distructiv asupra infrastructurii și psihologic asupra populației civile, și abia după constrângerile impuse de comunitatea internațională părții agresoare componenta militară este conservată, ulterior fiind aplicate alte mijloace nonletale pentru subminarea potențialului de dezvoltare a statului, fapt ce determină caracterul evolutiv al războiului hibrid.

Subliniem că arhitectura geopolitică a securității regionale din Europa de Sud-Est în perioada postrăzboi rece este determinată de reconfigurarea intereselor geopolitice ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, pe de o parte, și ale Federației Ruse, pe de altă parte, producând schimbări importante în arealul geopolitic în care este plasată Republica Moldova. Continuarea proceselor integraționiste din regiunea Balcanilor de Vest, dar și evenimentele din Ucraina din 2014, au intensificat prezența Occidentului în Europa de Sud-Est ce amplifică interesul față de Republica Moldova, fiind considerat un stat cu o prezență militară a Federației Ruse pe teritoriul său și cu un conflict înghețat în raioanele de est, ce constituie o amenințare la adresa securității regionale.

Potrivit opiniei mai multor experți europeni, protagoniști ai euroscepticismului, Republica Moldova este situată dincolo de frontierele civilizației occidentale, în sfera influenței tradiționale a Federației Ruse, iar o extindere a Occidentului limitată doar la țările care, din punct de vedere istoric, sunt parte a creștinătății occidentale, determină dominația Federației Ruse asupra Serbiei, Bulgariei, României, Republicii Moldova, Belarusului și Ucrainei. Partizanii acestei teorii, în mod explicit „lasă” Federației Ruse dreptul de a ține sub control teritoriul considerat de influență tradițională rusească, doctrină care parțial s-a adeverit a fi incontestabilă, fiind zdruncinată de redimensionarea intereselor geopolitice ale Occidentului și Federației Ruse în Europa de Sud-Est. Considerăm că în 2004, după aderarea României și Bulgariei la Organizația Nord-Atlantică și în 2007 la Uniunea Europeană, Federația Rusă și-a pierdut influența geopolitică asupra acestor state. Aceasta în lumina evenimentelor din spațiul Balcanilor de Vest, referindu-ne la integrarea în 2004 a Sloveniei în Uniunea Europeană și în Alianța Nord-Atlantică, aderarea în 2009 a Croației și Albaniei la Organizația Nord-Atlantică, în 2013 a Croației la Uniunea Europeană, dar și în 2017 a Muntenegrului la Alianța Nord-Atlantică, context care denotă pierderea spațiului geopolitic de către Federația Rusă și retragerea acesteia în zona statelor postsovietice. De asemenea, Macedonia și Bosnia și Herțegovina sunt state partenere care aspiră la obținerea calității de membru al Organizației Nord-Atlantice, prima fiind respinsă în 2009 de Grecia din motive simbolice, însă care insistă în continuare pe această

dimensiune de securitate, semnând în 2018 un Acord cu Grecia privind schimbarea titlaturii din Fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei în Republica Macedonia de Nord, iar a doua, finalizând procesul de negocieri privind Planul de Acțiuni, s-a plasat în zona de așteptare a intrării în vigoare a acestuia. Totodată, Serbia și Kosovo, semnând deja un Plan Individual de Acțiuni privind Parteneriatul cu Alianța Nord-Atlantică, se bucură de obținerea statutului de partener.

Cât privește relațiile de cooperare ale statelor din regiunea Balcanilor de Vest cu Uniunea Europeană, putem menționa că în 2005 Macedonia a primit statutul de țară candidată, în 2010 este stabilit statutul de candidat și pentru Muntenegru, iar Serbia în 2012 și Albania în 2014 și-au obținut același statut în raport cu Uniunea Europeană. În același timp, Bosnia și Herțegovina și Kosovo au semnat Acordul de Stabilizare și Asocieră la Uniunea Europeană, asumându-și angajamente și demonstrând capacitatea de țări potențial candidate pentru aderarea la Uniunea Europeană. Prin urmare, influența geopolitică a Federației Ruse asupra statelor din regiunea Balcanică este treptat diminuată, cedând sfera de influență Occidentului care vine cu oferte mai tentante privind stabilizarea economică și asigurarea securității în această zonă. Inițiativa, lansată la 28 mai 2008 de către Polonia și Suedia și susținută de toți membrii Uniunii Europene, de a institui proiectul „Parteneriatul Estic” în cadrul Politicii Europene de Vecinătate, menit să consolideze relațiile de vecinătate în baza cooperării avansate a Uniunii Europene cu Republica Moldova, Ucraina, Georgia, Azerbaidjan, Armenia și Belarus pentru o eventuală aderare a acestor state la Uniunea Europeană, este perceput de Federația Rusă ca o ingerință în spațiul Comunității Statelor Independente, considerat sfera de influență exclusivă rusă. E. Bădălan accentuează rolul determinant al Federației Ruse și al Statelor Unite ale Americii în Europa de Sud-Est asupra procesului de stabilizare și securitate regională, precedat de o acomodare geopolitică de lungă durată, cu impact asupra securității naționale a Republicii Moldova. Statele din Europa de Sud-Est vor continua să aibă dificultăți în conturarea politicii externe, dar se vor manifesta și ca elemente-cheie în relațiile dintre Occident și Federația Rusă. Pentru soluționarea problemelor de securitate din această zonă se impune implicarea mai mare a Uniunii Europene prin Politica de Securitate și Apărare Comună [14, p. 22-23].

Considerăm acțiunile de aderare ale statelor din Europa de Sud-Est la Organizația Nord-Atlantică și Uniunea Europeană ca fiind procese integraționiste de rivalitate geopolitică cu Federația Rusă, care provoacă indubitabil reacție simetrică din partea acesteia pentru a-și reitera poziția sa de mare putere în raport cu State-

le Unite ale Americii. În cele din urmă, miza efortului Statelor Unite ale Americii este rolul pe termen lung în Europa, dat fiind faptul că o nouă Europă încă se conturează, în condițiile reedificării arhitecturii geopolitice regionale, rămânând în continuare, din punct de vedere geopolitic, o parte a spațiului euroatlantic, extinderea Alianței Nord-Atlantice fiind una esențială. Urmare a confruntărilor geopolitice dintre Statele Unite ale Americii și Federația Rusă pentru sfera de influență în Europa de Sud-Est, se constată existența unor repercusiuni care determină dinamica evoluției asigurării securității naționale a Republicii Moldova.

În viziunea noastră, declanșarea războaielor hibride de către Federația Rusă, în perioada de după încheierea războiului rece, împotriva statelor din spațiul postsovietic, reprezintă acțiuni ale politicii externe de semnificație geopolitică cu scopul de a proteja sfera sa de influență, apelând inclusiv și la forța militară pentru a contracara procesul de extindere a Organizației Nord-Atlantice și Uniunii Europene spre Est. Un alt aspect important al reconfigurării arhitecturii geopolitice regionale se referă la nerespectarea angajamentelor de către Federația Rusă în cadrul unor acorduri de securitate regională. În opinia autorităților centrale ale Federației Ruse, respectarea acestora subminează securitatea națională. Astfel, în cadrul Summit-ului OSCE de la Istanbul din 1999 a fost adoptată Declarația Finală în care s-a consemnat intrarea în vigoare a Tratatului Forțelor Armate Convenționale în Europa revizuit, iar Federația Rusă și-a asumat angajamentul privind retragerea armamentului și trupelor sale staționate pe teritoriul Republicii Moldova și al Georgiei, prevederi care n-au fost respectate, ulterior fiind condiționate de Germania în timpul negocierilor inițiate de Federația Rusă cu privire la modificarea mecanismului de asigurare a securității regionale, fapt ce urma să se soldeze cu instituirea unui nou sistem de securitate europeană.

Este puțin probabil ca și Rezoluția adoptată la 22 iunie 2018 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite privind retragerea completă și necondiționată a forțelor militare străine de pe teritoriul Republicii Moldova, care nu are un caracter obligatoriu, să fie onorată de Federația Rusă. În acest context, I. Chifu reliefează că angajamentele în cauză nu vor fi respectate, și, mai mult ca atât, Federația Rusă a sistat în 2007 aplicarea Tratatului Forțelor Armate Convenționale în Europa, iar în 2015 a luat decizia să întrerupă participarea la întrunirile grupului comun consultativ, suspendarea devenind astfel completă și definitivă în cadrul Tratatului Forțelor Armate Convenționale în Europa [15, p.19]. Acest fapt, în accepția noastră, îi va permite în mod unilateral asigurarea

contingentelor militare cu armament convențional, dislocate pe teritoriul statelor din spațiul postsovietic, în contextul ultimelor evenimente din Ucraina, fără înștiințarea partenerilor occidentali, înclinând balanța de securitate regională în favoarea sa. Relevanța acțiunilor geostrategice de extindere a sferei de influență a Alianței Nord-Atlantice asupra statelor din regiunea Balcanilor de Vest și amplasarea în Europa de Est a noilor elemente ale scutului american de apărare antirachetă amplifică confruntarea dintre Occident și Federația Rusă în realizarea intereselor geopolitice în Europa de Sud-Est, edificând un nou context de securitate regională. Potrivit lui I. Chifu, instalarea sistemului de apărare antirachetă de la Deveselu din România și dislocarea bazelor militare ale Organizației Nord-Atlantice în proximitatea spațiului pontic produc eminentamente reacția Federației Ruse de a fortifica escadrila aeriană din Crimeea cu bombardiere strategice pentru a echilibra balanța militară regională. Pe lângă escadrila de bombardiere, Federația Rusă urmează să desfășoare în Crimeea și complexe de rachete inclusiv cu capacitate nucleară [15, p. 19-20].

O. Serebrian și V. Croitoru arată că, din punctul de vedere al amplasării geopolitice în contextul reedificării arhitecturii securității regionale din Europa de Sud-Est, Republica Moldova se află la confluența intereselor geopolitice ale Alianței Nord-Atlantice și Uniunii Europene, pe de o parte, ale Federației Ruse și Organizației Tratatului de Securitate Colectivă, pe de altă parte, ceea ce edifică o zonă-tampon de securitate, cu exercitare de presiune geopolitică asupra securității naționale a Republicii Moldova. Importanța ce îi este atribuită Republicii Moldova se exprimă prin interferența a doi factori geostrategici regionali semnificativi, fiecare dintre actorii geopolitici depunând eforturi pentru a-și consolida pozițiile, și anume: importanța strategică pentru Federația Rusă din perspectiva vecinătății cu Organizația Nord-Atlantice și Uniunea Europeană; relevanța securității regionale pentru Alianța Nord-Atlantice și Uniunea Europeană care se încadrează în categoria amenințărilor asimetrice, dar și convenționale. În ordinea de idei reliefată, opinăm că reconfigurările arhitecturii geopolitice regionale denotă gradul înalt de intensitate al relațiilor de rivalitate dintre Occident și Federația Rusă, ambele având interese specifice în zona Europei de Sud-Est, care determină geopolitica securității naționale a Republicii Moldova. Astfel, în domeniile politicii externe, securității și apărării, ambele părți își acomodează pozițiile datorită învecinării, exercitând presiuni de ordin geopolitic pentru a putea influența geostrategia securității naționale a statelor aflate în zona-tampon.

Evidențiem că pentru asigurarea securității unui stat mic cum este Republica Moldova contează nu atât dimensiunea geografică, cât amplasarea sa geopolitică prin prisma importanței pe care o are pentru realizarea intereselor geostrategice ale marilor puteri în Europa de Sud-Est. Existența avantajelor, precum și a riscurilor securității naționale a Republicii Moldova, ca urmare a reconfigurării arhitecturii geopolitice regionale și a mediului securității regionale, indică prezența atât a enormelor oportunități privind diminuarea provocărilor la adresa securității naționale, care poate fi consolidată prin abandonarea zonei-tampon în care se află Republica Moldova, și anume prin mecanisme integraționiste de orientare euroatlantică, cât și a probabilității conservării statutului de stat-tampon între Occident și Federația Rusă cu păstrarea statutului de neutralitate permanentă, desconsiderat de Rusia prin menținerea contingentului militar și a munițiilor în raioanele de est ale Republicii Moldova și sistarea relațiilor de cooperare cu Organizația Nord-Atlantice și Uniunea Europeană pe dimensiunea de securitate și apărare, acțiuni ce vor amplifica amenințările și vor intensifica riscurile diminuând capacitatea de asigurare a securității naționale.

Potrivit lui C. Manolache, Republica Moldova depune eforturi pentru asigurarea securității naționale prin contracararea sau minimizarea amenințărilor, riscurilor și vulnerabilităților de sorginte externă, care se manifestă cu intensitate variată în diferite perioade. Unele amenințări și riscuri se perpetuează, important fiind de a regândi politicile de asigurare a securității și de a reconfigura sistemul național de securitate în contextul proliferării pericolelor reale și potențiale, sistemice și asistemice [16, p. 298]. Suntem de acord cu supoziția susținută de V. Jucă că Republica Moldova se regăsește la interferența intereselor geopolitice din Europa de Sud-Est ale actorilor majori și doar factorii externi sunt în măsură să influențeze decisiv asupra asigurării securității unui stat mic, care este impus să promoveze o politică externă activă [17, p. 177]. În opinia noastră, datorită situației geopolitice regionale create, Republica Moldova încearcă să intre în scheme geostrategice ce ar permite să părăsească zona de coliziune dintre Occident și Federația Rusă, iar perspectiva posibilă de transcendere a situației geopolitice de conflict poate fi regândită și prin abordarea ideii de integrare în structurile euroatlantice, care presupune includerea Republicii Moldova cu întregul teritoriu recunoscut internațional. Ignorarea acestor oportunități ar suprima reforma sectorului de securitate și, ulterior, ar duce la stagnarea procesului de modernizare și la lipsa de atractivitate pentru statele europene.

Actualmente, capacitatea Republicii Moldova de a depăși amenințările externe la adresa securității naționale este insuficientă. Prin urmare, diminuarea lor trebuie să devină un obiectiv fundamental în redimensionarea securității naționale, dat fiind faptul că acestea sunt generate, în special, de conjunctura geopolitică regională din Europa de Sud-Est și de statutul geopolitic al Republicii Moldova. În această ordine de idei, V. Juc acreditează opinia că Republica Moldova se află într-un spațiu de înaltă intensitate geopolitică, reprezentând teritorial linia de demarcațiune dintre sferile de influență a doi actori majori și este oportun de a transfera această linie spre Est, restructurând aranjamentele de cooperare și securitate prin aprofundarea relațiilor cu Alianța Nord-Atlantică, dar și luând parte la programele și politicile care ar permite realizarea procesului de redimensionare a securității naționale a Republicii Moldova [17, p.178]. Acest proces, consideră V. Juc, poate fi asigurat cel mai eficient, având o dimensiune geopolitică pregnantă în condițiile integrării euroatlantice, totodată, precizând că abrogarea statutului de neutralitate permanentă, care este un complex de acțiuni multidimensionale, nu presupune expres integrarea euroatlantică a Republicii Moldova, însă calitatea de stat membru al Organizației Nord-Atlantice este în măsură să-i asigure securitatea națională cel mai eficient, datorită art. 5 al Tratatului de la Washington din 4 aprilie 1949 [18, p. 207-208].

Totodată, V. Juc exprimă aserțiunea că relațiile dintre Republica Moldova și Alianța Nord-Atlantică sunt marcate esențial de doi factori – statutul auto-proclamat de neutralitate și prezența forțelor militare ale Federației Ruse pe teritoriul Republicii Moldova, ambii având repercusiuni în procesul de fortificare a securității naționale. Republica Moldova nu poate să facă abstracție de parteneriatul cu un asemenea actor important cum este Organizația Nord-Atlantică, cu suportul căruia va evolua redimensionarea securității naționale, iar evenimentele din Ucraina din 2014 au demonstrat, cu lux de amănunte, precaritatea acestui statut de neutralitate [17, p. 175]. Considerăm că acceptarea de către Republica Moldova a menținerii statutului de neutralitate permanentă, care prin definiție exclude posibilitatea unei cooperări consolidate cu Alianța Nord-Atlantică, limitează instrumentele de interacțiune și interoperabilitate, eliminând oportunitățile de asigurare a redimensionării securității naționale, care se va solda cu diminuarea capacității de apărare și securitate. În opinia noastră, statutul de neutralitate permanentă, care se regăsește la baza fundamentării și instituționalizării securității naționale a Republicii Moldova, determină incoerență în viziunea strategică privind asigurarea securității naționale,

precum și reprezintă o provocare la adresa securității naționale și un impediment pentru dezvoltarea și modernizarea Republicii Moldova.

V. Juc este de părere că participarea Republicii Moldova la Programul Parteneriatul pentru Pace este importantă pentru aprofundarea cooperării între aliați și parteneri prin dezvoltarea în comun a unui set de instrumente, iar transformarea ideilor în acțiuni de redimensionare a securității naționale i-ar permite Republicii Moldova aplicarea experienței internaționale în reconstrucția sectorului național de apărare și securitate. Programul reprezintă un mecanism de cooperare și nu presupune obligativitatea aderării la această structură, ci identificarea soluțiilor pentru stabilirea încrederii și realizarea proiectelor comune pe filiera Alianță – state partenere. În condițiile statutului de neutralitate permanentă, participarea Republicii Moldova la Parteneriatul pentru Pace reprezintă singura oportunitate de cooperare activă cu Organizația Nord-Atlantică, fiind elaborat în acest scop un program individual [19, p. 713]. Considerăm statutul de neutralitate permanentă elementul fundamental în determinarea realizării procesului de redimensionare a securității naționale a Republicii Moldova care reprezintă o vulnerabilitate la adresa securității naționale, diminuând capacitatea de prevenire și contracarare a noilor riscuri și amenințări cu caracter fluctuant. Prin urmare, Republica Moldova, devenind o sursă de insecuritate latentă, care, fiind determinată de contextul geopolitic regional, încearcă să elimine toate constrângerile în aprofundarea relațiilor de cooperare cu Alianța Nord-Atlantică și își asumă, totodată, un rol important în arhitectura de securitate europeană, devenind un partener predictibil și furnizor de securitate regională.

Reflectând asupra impactului exercitat de statutul de neutralitate permanentă în ceea ce privește procesul de redimensionare a securității naționale a Republicii Moldova, reliefăm distingerea a trei curente de opinii în societate. Primul vizează menținerea statu-quo-ului neutralității Republicii Moldova în plan internațional și acceptarea tacită a nerespectării pregnante de către Federația Rusă a acestui statut prin păstrarea trupelor, armamentelor, munițiilor și echipamentului în raioanele de est ale Republicii Moldova, iar în plan național – autoizolarea și nealiniera la politicile oricărei organizații politico-militare și neparticiparea la nicio acțiune militară indiferent de caracterul acesteia: fie exerciții militare, fie misiuni de pacificare, mizându-se astfel pe propriile resurse și propriul potențial privind asigurarea securității naționale, totodată pledând pentru demilitarizarea țării sau pentru o armată numeric redusă, oferindu-i doar calitatea de atribut statal. Cel de

al doilea curent prevede oportunitatea de consolidare a securității naționale prin promovarea neutralității în cadrul politicii externe în scopul recunoașterii de către comunitatea internațională și garantarea de către marile puteri a respectării acesteia, acceptând relațiile de cooperare cu Organizația Nord-Atlantică în limita statutului de neutralitate, precum și participarea la misiunile de pacificare, astfel amplificând capacitatea și interoperabilitatea armatei naționale și sporind numărul militarilor în așa fel ca Republica Moldova să contribuie la securitatea regională în calitate de partener predictibil. Al treilea curent de opinii se referă la acțiunile diplomației populare privind inocularea în gândirea societății postsovietice a unor concepte noi de asigurare a securității naționale, menite să zdruncine stereotipurile formate în perioada războiului rece și, ulterior, demararea acțiunii de redimensionare a securității naționale prin renunțarea la statutul de neutralitate permanentă și aderarea la Organizația Tratatului Atlanticului de Nord, care, eminent, va contribui la fortificarea securității naționale. Alianța Nord-Atlantică este unica organizație politico-militară cu un potențial militar major de a reacționa operativ pentru apărarea statelor membre în eventualitatea expunerii acestora unor provocări. Statutul de neutralitate permanentă, fiind perceput ca o stare perimată, care nu reflectă dinamica transformărilor relațiilor internaționale, reconfigurarea contextului geopolitic și capacitatea de interacțiune eficientă pentru combaterea noilor riscuri și amenințări în adresa securității internaționale/naționale, este considerat o constrângere în procesul de modernizare a sistemului de securitate națională.

În concluzie subliniem că Republica Moldova se află într-un permanent proces de identificare a locului și rolului său în contextul geopolitic regional, adică a statutului său geopolitic, care este elementul fundamental în asigurarea securității naționale a puterilor mici. Realizarea oportunității euroatlantice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova prin valorificarea opțiunii de aderare la valorile Alianței Nord-Atlantice necesită o abordare pragmatică și o abilitate politico-diplomatică, ceea ce ar garanta îndeplinirea obiectivelor intereselor securității naționale. Totodată, semnificația Republicii Moldova pe scena internațională este una neînsemnată, dar, datorită conjuncturii geopolitice în care se află și statutului său de furnizor de insecuritate regională, se atestă o atenție sporită din partea Occidentului. În contextul reedificării arhitecturii geopolitice regionale, SUA și aliații lor o percep ca pe un element al unui joc geostrategic, situație ce generează un impact iminent asupra securității naționale. Din cauza potențialului geopolitic redus, Republica Moldova este considera-

tă de către actorii internaționali drept o putere slabă, a cărei securitate națională este dependentă de fluctuațiile intereselor geopolitice ale marilor puteri din Europa de Sud-Est și diminuată dacă nu se regăsește într-o coaliție de state cu o pondere majoră în sistemul de securitate internațională sau dacă nu are vreo importanță pentru realizarea intereselor geopolitice/geostrategice ale unor mari puteri.

Statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, care a fundamentat și instituționalizat sistemul de securitate națională, s-a dovedit a fi perimat, generând instabilitate pluridimensională în domeniul securității. Realizarea oportunității euroatlantice de asigurare a securității naționale a Republicii Moldova, prin utilizarea mecanismelor integraționiste de aderare la Organizația Nord-Atlantică, ar contribui la renunțarea la statutul geopolitic de stat-tampon și la sporirea capacităților de contracarare a noilor amenințări, riscuri și vulnerabilități cu care se confruntă Republica Moldova. Posibilitățile politico-militare oferite de Alianța Nord-Atlantică vor impulsiona fortificarea sistemului de securitate națională al Republicii Moldova, iar angajamentele asumate vor consta în amplificarea interoperabilității și atașarea la standardele euroatlantice. În acest sens, Republica Moldova este interesată să materializeze un cadru de relații mult mai dezvoltat cu structurile de securitate euroatlantice, care ar constitui nu doar un factor de stabilizare a statului, dar și un instrument-cheie de aderare la Alianța Nord-Atlantică.

BIBLIOGRAFIE

1. Russett B. *International Regions and the International System: A Study in Political Ecology*. Chicago: University of Chicago Press, 1967. 252 p.
2. Cantori L., Spiegel S. *The International Politics of Regions: A Comparative Approach*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1970. 432 p.
3. Kaiser K. *The Interaction of Regional Subsystems: Some Preliminary Notes on Recurrent Patterns and the Role of Superpowers*. În: *World Politics*, Vol. 21, No. 1, 1968, p. 84-107.
4. Brecher M. *International Relations and Asian Studies: The Subordinate State System of Southern Africa*. În: *World Politics*, Vol. 15, No. 2, 1963, p. 213-235.
5. Agor W., Suarez A. *The Emerging Latin American Political Subsystem*. În: *Proceedings of the Academy of Political Science*, Vol. 30, No. 4, 1972, p. 153-166.
6. Adler E., Barnett M. *Security Communities*. Cambridge: University Press, 1998. 462 p.
7. Ghica L. A. *Securitatea regională. Contexte, agende, identități*. În: *Politica de securitate națională: concepte, instituții, procese*/ Coord.: Ghica Luciana Alexandra, Zulean Marian. Iași: Polirom, 2007, p. 99-116.

8. Haas M. International Subsystems: Stability and Polarity. În: The American Political Science Review, Vol. 64, No. 1, 1970, p. 98-123.

9. Brecher M. The Middle East Subordinate System and Its Impact on Israel's Foreign Policy. În: International Studies Quarterly, Vol. 13, No. 2, 1969, p. 117-139.

10. Buzan B. Popoarele, statele și frica. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece. Chișinău: Cartier, 2014. 386 p.

11. Thompson W. The Regional Subsystem: A Conceptual Explication and a Propositional Inventory. În: International Studies Quarterly, Vol. 17, No. 1, 1973, p. 89-117.

12. Ioniță C.-C. Este războiul hibrid ceva nou? În: Impact Strategic, 2014, nr.4(52), p. 64-76.

13. Cebotari S. Războiul hibrid. Unele considerațiuni. În: Revista Militară, 2015, nr.1 (13), p. 23-34.

14. Bădălan E. România în noul mediu de securitate după summitul de la Istanbul. Surse de instabilitate la nivel global și regional. București: Universitatea Națională de

Apărare, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, 2004. 576 p.

15. Chifu I. Complexe de securitate și concepte regionale. Regiunea Extinsă a Mării Negre. Integrarea instituțională și capacitatea administrativă ca soluție pentru securitate regională. În: Impact Strategic, 2011, nr. 2(39), p. 14-22.

16. Manolache C. Securitatea națională. În: Republica Moldova pe calea modernizării: studiu enciclopedic. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015, p. 279-298.

17. Juc V. Securitatea națională și politica externă ale Republicii Moldova în contextul transformărilor structurale de sistem postrăzboi rece. Chișinău: F.E.-P. Tipografia Centrală, 2015. 200 p.

18. Juc V. Edificarea relațiilor internaționale postrăzboi rece: aspecte teoretico-metodologice și replieri geostrategice. Chișinău: Tipografia-Sirius, 2011. 248 p.

19. Juc V. Politica externă. În: Republica Moldova: Ediție enciclopedică. Chișinău: Tipografia „Bons Offices”, 2010, p. 706-715.

Ion Moraru. New York. Peisaj citadin, tehnică mixtă, 40 × 50 cm, 2009.